

БІБЛІЙНИЙ ОБРАЗ-СИМВОЛ ЯК СКЛАДНИК РЕЛІГІЙНОЇ КАРТИНИ СВІТУ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ ФРЕНКА ПЕРЕТТІ)

Хаботнякова П. С.

Київський національний лінгвістичний університет

У статті окреслено основу та визначено обсяг релігійної картини світу. З'ясовано зміст терміна «біблійний образ-символ» як компонента релігійної картини світу та простежено ступінь наповнення цього терміна у творах Френка Перетті. Виявлено найбільш уживані біблійні образи-символи у творах Перетті.

Ключові слова: біблійний образ-символ, релігійна картина світу, християнська картина світу, біблійна картина світу, художній дискурс, Френк Перетті.

Хаботнякова П. С. Библийский образ-символ как составляющая религиозной картины мира (на материале произведений Фрэнка Перетти). В статье очерчена основа и определен объем религиозной картины мира. Выяснено содержание термина «библийский образ-символ» как составляющей религиозной картины мира и прослежена степень наполнения этого термина в произведениях Френка Перетти. Выявлены наиболее употребляемые библийские образы-символы в произведениях Перетти.

Ключевые слова: библийский образ-символ, религиозная картина мира, христианская картина мира, библийская картина мира, художественный дискурс, Фрэнк Перетти.

Khabotniakova P. S. Biblical image-symbol as an element of religious worldview (based on Frank Peretti novels). The article focuses on the biblical image-symbol as the element of religious worldview in Frank Peretti novels. The research defines the foundations and components of the religious worldview. The paper deals with the content of the biblical image-symbol as an element of the religious worldview. The research determines the most frequently used biblical image-symbols as an element of religious worldview in Peretti's novels. Using mystical thrillers by Frank Peretti, the author suggests a list of the most frequently used biblical image-symbols as an element of religious worldview in fictional discourse and explains their existence in Frank Peretti novels. The author of the article argues that the issues covered in the article correspond to the modern cognitive linguistics which determines the imagery and symbolism of the linguistic units as a foundation of formation and interpretation of fictional texts. The research says that the religious worldview is a model of the worldview that depends on a certain religion and denomination in particular. The basis of the religious (Christian) worldview is the Bible. The religious worldview consists of images, symbols, and concepts that reflect knowledge about the universe, God, and a man. Biblical image-symbol as the element of the religious worldview is represented in texts of fictional discourse. The biblical image-symbol is a complex semiotic construct that arises as a result of the combination of biblical images and symbols. The issues covered in the article need further research.

Key words: biblical image-symbol, religious worldview, Christian worldview, Biblical worldview, fictional discourse, Frank Peretti.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Поняття «релігійна картина світу» вже давно існує у філософії, літературі та лінгвістиці, але здебільшого це окремі згадки чи припущення. У науковому просторі бракує фундаментальних досліджень змісту та особливостей наповнення релігійної картини світу. Відсутність досліджень біблійного образу-символу як складника релігійної картини світу в сучасних лінгвістичних студіях свідчить про актуальність обраної теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика, порушувана в пропонованій статті, відповідає сучасному етапу розвитку когнітивної лінгвістики, одним із завдань якої є визначення образності й символічності мовних одиниць, що лежать в основі формування релігійної картини світу та інтерпретації художнього тексту. Поняття картини світу прийшло з філософії (О. Ю. Єфремов, Д. К. Ногле, О. В. Сарапін, Л. О. Филипович), а особливості її наповнення

досліджували в лінгвістиці (Н. Д. Арутюнова, Л. І. Белехова, В. Г. Ніконова) та літературознавстві (О. Ф. Лосев, Е. Умберто).

Формулювання мети і завдань статті. Метою статті є визначення біблійного образу-символу як складника релігійної картини світу на матеріалі творів Френка Перетті. Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати такі завдання: 1) дати визначення релігійної картини світу; 2) з'ясувати основу та наповнення релігійної картини світу; 3) розкрити зміст терміна «біблійний образ-символ» як складника релігійної картини світу; 4) виявити найбільш уживані біблійні образи-символи у творах Френка Перетті.

Об'єктом дослідження є мовне вираження «біблійних образів-символів»; **предметом** – біблійний образ-символ як компонент релігійної картини світу.

Дослідження проведено на матеріалі творів Френка Перетті.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Поняття «картина світу» міцно закріпилося у лінгвістичній парадигмі ще у ХХ столітті. Картину світу (англ. Worldview – калька з нім. Weltanschauung, походить від двох німецьких слів Welt (світ) та Anschauung (погляд)) [7; 8] розуміють як «вихідний глобальний образ світу, що лежить в основі світобачення людини та репрезентує суттєві властивості світу з погляду її носіїв і є результатом духовної активності людини» [5, 8]. Більшість вчених зазначають шість компонентів духовної культури, кожен з яких зумовлює відповідний тип картини світу, – релігійний (міфічний), науковий, художній, етичний, політичний та мовний. Кожен з них будує свою модель (призму) світу відповідно до вподобань.

Релігійна картина світу (від лат. Religare – зв'язувати, пов'язувати) постає як одна з форм конкретизації загальної картини світу [10]; сукупність загальних релігійних уявлень про світ, його генезу та майбутнє [4]; «призма», «модель» або способи світобачення [3; 5]; глобальний образ об'єктивної реальності. Релігійне світобачення набуває об'єктивної реалізації в мові, літературі, мистецтві, культурі тощо.

Змістом релігійної картини світу є уявлення про божественне, вимоги божества щодо людей; вчення про людину, суспільство, світ (у деяких релігіях – також і про кінець світу, про шляхи порятунку, про загробний або інший потойбічний світ); релігійно-етичні та релігійно-правові уявлення і норми; уявлення про належний порядок культу, взаємини кліру та світу, а також уявлення про історію розвитку і розв'язання цих проблем [4; 9; 10].

Науці відомо більше п'яти тисяч релігій, але найбільш поширені з них – християнство, іслам, буддизм, іудаїзм та індуїзм. Ураховуючи те, що вітчизняний світогляд ґрунтується на християнстві, то під релігійною картиною світу ми маємо на увазі саме християнську картину світу. Головною ознакою релігійної (християнської) картини світу є те, що світ поділяється на надприродний та матеріальний, до того ж перший домінує над другим. Творець створює світ «з нічого», тобто до моменту творіння нічого не існувало, окрім Бога (креаціонізм). Абсолютне буття – загадка для людини раціональної, оскільки творіння не може досягнути задуми Творця. Людині тут відводиться місце дитини, яку люблять, заохочують та підтримують у її зусиллях наблизитись до Творця і жити за Його Законами. Основними принципами тут слугують провіденціалізм, божественна зумовленість створеного буття та його недосконалість. Ключове питання, яке постає перед людством, – «Навіщо я живу?», це питання спасіння душі. Релігійні уявлення про світ базуються на авторитеті пророків, релігійній традиції, священних текстах тощо. Важливим є те, що релігійні концепції світостворення можуть варіюватись залежно від конфесійного спрямування (нагадуємо, що християнство поділяється на католицизм, православ'я та протестантизм). В основі релігійної картини світу є віра, а світосприйняття відбувається за допомогою образів [2; 7; 8].

Основою релігійної (християнської) картини світу є Святе Письмо, або Біблія (грец. *tá biblía, βιβλία*, «біблія» тобто «збірка книг»), – богонатхненні писання, на яких ґрунтується юдаїзм та християнство. Святе Письмо поділяється на Старий та Новий Завіти. У православній та католицькій традиції додатково вживаються апокрифи (нарколокаонаічні книги). Їх загалом нараховують 77 книг, а в протестанській традиції – тільки 66 (апокрифи не вважаються богонатхненними) [7; 8].

Наповнення релігійної картини світу відбувається завдяки образам, символам та концептам, що відображають категоріальні та ціннісні характеристики знань про всесвіт [6, 18].

Релігійну картину світу яскраво зображує уривок зі Святого Письма: «*Так бо Бог полюбив світ, що дав Сина Свого Однородженого, щоб кожен, хто вірує в Нього, не згинув, але мав життя вічне*» (Євангеліє від Івана 3:16). Тут ми бачимо, що люблячий Бог віддає Свого Сина Ісуса Христа у жертву за гріхи людства. Ті, хто повірять у це, отримують вічне життя. Якщо розглядати цей уривок у фреймовій моделі, то схематично він виглядає так:

Суб'єкт	Бог
Процес	Віддає Свого Сина
Об'єкт	Людина
Результат	Вічне життя

Рис. 1. Релігійна (християнська) картина світу

У релігійній (християнській) картині світу відомо два ядра, що є повністю протилежними, хоча і залежать один від одного, це GOD та MAN, які водночас є суб'єктом та об'єктом. Варто зауважити, що вони можуть змінюватись – суб'єкт стає об'єктом і навпаки. Християнство представляє Бога як творця Всесвіту, а людину – як Його творіння. При цьому Бог та людина залежать один від одного. З огляду на це ми можемо спостерігати велику кількість вузлів, які тісно пов'язані між собою: причина – SIN, процес – REPENTANCE (як те, що повертає людину до Бога), PRAYER, WORSHIP – як засіб (те, що підтримує стосунки між Богом та людиною), SPIRITUAL WARFARE – практичне життя християнина, CHURCH – місце, де відбувається процес поклоніння, SALVATION – результат (завдяки цьому людина отримує вічне життя).

У літературному втіленні релігійна картина світу постає зовсім унікальною, оскільки тут основним складником виступають біблійні образи-символи. Біблійний образ-символ – це складний семіотичний конструкт, який виникає внаслідок поєднання біблійних образів та символів. Біблійні образи-символи поділяються на ті, що закріплені у Біблії, та на індивідуально-авторські. Закріплені у Біблії образи-символи є загальновідомими. Необхідною умовою для їх адекватного розуміння є обізнаність у біблійному дискурсі. Індивідуально-авторські біблійні образи-символи набувають символізму безпосередньо в тексті. У біблійних образах-символах символ – це предмет, який виражається словом і має переносне значення. Таким чином, мовні та мовленнєві

образи викликають певну асоціацію, яка щось символізує в переносному значенні. Отже, у біблійних образах-символах спостерігається комплексність у плані змісту. Біблійний образ-символ – складний багатозначний семіотичний конструкт, який виникає внаслідок поєднання символізму та вживання різноманітних образних засобів: метафор, порівнянь, персоніфікацій, алюзій тощо.

Наприклад, ідея духовної битви, яка є ключовою у діалогі *This Present Darkness* та *Piercing the Darkness*, походить із Біблії і є дуже популярною у протестантській теології: «Зодягніться в повну Божу зброю, щоб могли ви стати проти хитроців диявольських. Бо ми не маємо боротьби проти крові та тіла, але проти початків, проти влади, проти світоправителів цієї темряви, проти піднебесних духів злоби. Через це візьміть повну Божу зброю, щоб могли ви дати опір дня злого, і, все виконавши, витримати. Отже, стійте, підперезавши стегна своєї правдою, і зодягнувшись у броню праведности, і взувши ноги в готовість Євангелії миру. А найбільш над усе візьміть щита віри, яким зможете погасити всі огненні стріли лукавого. Візьміть і шолома спасіння, і меча духовного, який є Слово Боже» (До Ефесян 6: 11–17).

Духовна битва тут постає як метафора «візьміть повну Божу зброю» (тобто Біблію). У Перетті яскраво вимальовуються два світи, де події переплітаються, відбуваються одночасно та впливають один на одного, – світ матеріальний та світ духовний. Дія у фізичній площині *"We cast you out!" Andy said* впливає на духовну *There was a puff of sulfur, and*

Rafar bent over. Tal leaped to his feet, фізична площина – "We rebuke you, Rafar!" Edith shouted again, і знову духовна Effect in spiritual realm Rafar screamed. Tal's blade had torn him open [3, 370].

З оперттям на семантичну класифікацію образів-символів в аспекті вихідного значення, запропоновану Т. Ю. Горчак [1], ми проаналізували найбільш уживані біблійні образи-символи як складника релігійної картини світу у творах Френка Перетті (1, 2, 3).

Висновки та перспективи подальших досліджень у цьому напрямі. Отже, релігійна картина світу – це модель світобачення, яка залежить від певної релігії та конфесії зокрема. Основою релігійної (християнської) картини світу є Святе Письмо. Наповнення релігійної картини світу відбувається завдяки образам, символам та концептам, що відображають категоріальні та ціннісні характеристики знань про всесвіт, Бога та людину. У літературному втіленні основним складником релігійної картини світу виступають біблійні образи-символи. Біблійний образ-символ – це складний семіотичний конструкт, який виникає внаслідок поєднання біблійних образів та символів. У результаті аналізу творів Френка Перетті методом суцільної вибірки було виявлено 12 типів біблійних образів символів. Проблематика, що висвітлюється в статті потребує подальшого дослідження, оскільки розуміння образності і символічності мовних одиниць є важливим питанням для інтерпретації сучасного художнього тексту.

Тип біблійного образу-символу	Предмет позначення	Приклад
Анімалістичні	Тварини	<i>lamb</i> – символ жертви Христа; <i>dragon</i> – гріх, який знищує людське серце
Орнітологічні	Птахи	<i>dove</i> – прообраз Святого Духа, смиренність, ніжність
Рослинні	Рослини	<i>grass</i> – швидкоплинність життя
Антропоморфні	Особи та частини тіла людини	<i>Prophet</i> – той, хто передає послання; <i>heart</i> – ество людини, її внутрішній світ; <i>lifted Hands</i> – поклоніння Господу; <i>washing hands</i> – символ відсутності провини
Артефактуальні	Матеріальні об'єкти, створені людиною	<i>coat</i> – символізує покликання, яке передається у спадок; <i>sword</i> – Слово Боже
Предметно-просторові	Елементи простору	<i>church</i> – місце поклоніння Господу
Субстанціональні	Першоелементи природи та речовини	<i>fire</i> – символ Святого Духа; <i>water</i> – те, що приносить очищення (таїнство хрещення)
Феноменологічні	Явища природи	<i>rain, water</i> – те, що приносить очищення (таїнство хрещення)
Просторові	Просторові характеристики	<i>spiritual world, earth</i> – діяхронія
Часові	Проміжки часу	<i>Eternity</i> – безсмертя та вічне життя завдяки спасінню
Атрибутивні	Ознаки, кольори	<i>white light</i> – Божа сила, що змінює життя
Процесуальні	Процеси, дії	<i>prayer</i> – зв'язок між людиною і Богом; <i>baptism</i> – символ спасіння в Ісусі Христі

Рис. 2. Класифікація семантичних сфер біблійного образу-символу як складника релігійної картини світу у творах Френка Перетті

ЛІТЕРАТУРА

1. Горчак Т. Ю. Словесний образ-символ в американській поезії ХХ століття : когнітивно-семіотичний аспект : дис. ... кандидата філологічних наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Тетяна Юріївна Горчак. – К., 2009. – 214 с.
2. Волков В. В. Философия : [учебное пособ.] / В. В. Волков. – СПб., 2002.
3. Лотман Ю. М. Внутри мыслящих миров / Ю. М. Лотман. – М. : Языки русской культуры, 1996. – 464 с.
4. Мечковская Н. Б. Семиотика : Язык. Природа. Культура (Курс лекцій) : [учеб. пособие для вузов]. – 2-е изд., испр. / Н. Б. Мечковская. – М. : Академия, 2007. – 432 с.
5. Ніконова В. Г. Трагедійна картина світу в поезії Шекспіра : [монографія] / В. Г. Ніконова. – Дніпропетровськ : Вид-во ДУЕП, 2008. – 364 с.
6. Пименова М. В. Введение в когнитивную лингвистику : [учеб. пособие] / М. В. Пименова. – Кемерово : Графика, 2004. – Вып. 4. – 210 с.
7. Философский словарь / [сост. и гл. ред. Дидье Жюлиа] [Электронный ресурс]. – М. : Междунар. отношения, 2000. – 544 с. – Режим доступа : <http://terme.ru/dictionary>.
8. Философская энциклопедия / [сост. и гл. ред. В. Кемеров] [Электронный ресурс]. – Панпринт, 1998. – Режим доступа : <http://terme.ru/dictionary>.
9. Naugle David K. Worldview: The History of a Concept / David K. Naugle. – Eerdmans, 2002. – 384 p.
10. Webb E. Worldview and Mind: Religious Thought and Psychological Development / Eugene Webb. – Columbia, MO : University of Missouri Press, 2009. – 306 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Peretti F. E. Piercing The Darkness / Frank E. Peretti. – Westchester, Illinois : Crossway Books, a division of Good News Publishers, 1989. – 441 p.
2. Peretti F. E. Prophet / Frank E. Peretti. – Westchester, Illinois : Crossway Books, a division of Good News Publishers, 1991. – 416 p.
3. This Present Darkness / Frank E. Peretti. – Westchester, Illinois : Crossway Books, a division of Good News Publishers, 1986. – 376 p.
4. Святе Письмо [Електронний ресурс] / пер. І. Огієнка. – Режим доступу: <http://allbible.info/bible/ogienko/mr/12/>.